

quiri ulterius potest. Si namque certo jam constet esse verbum Dei revelatum, hoc ipso certo jam constat nil haberi quod rationi adversetur posse; secus qui agere assensum divinæ revelationi certo cogitæ suspensum ac pendente faceret ab inquisitione sua mere *rationali*, utrum scilicet natura dogmatis principiis suis rationalibus adversaretur necne. Aliud vero est quod theologus ad dogmata fidei tuenda ac illustranda hoc etiam præstare debeat, ut nil ea habere demonstret ex quo ulla repugnantia cum rationis principiis possit inferri. Officium theologi et officium credentis Hermesius plane confundit.

Ad 4. D. Si præmissæ veræ essent, C. si falsæ N. Certe positis principiis et canonibus ex Hermesio allatis, sine quibus prudens ac rationalis fides oriri nequiret, consequitur sponte sua rationem *principem*, ino *unicam normam* esse in fidei negotio. At ea nimis rectæ methodo ac doctrinæ adversantur. Humana enim ratio utique unicum *medium* seu *instrumentum* est quo nos uti possumus ad motiva credendi percipienda atque ad ipsas res fidei cognoscendas: sed non eo sensu ut *judicet* de singulis dogmatibus atque ex hoc iudicio suam faciat fidem pendentem. Quod si theologus ratione utitur sua ad inquirendum utrum et quomodo dogmata singula fundamentum habeant in verbo Dei scripto vel tradito, non certe *principem normam* fidei suæ rationem constituit, si quidem catholice procedit, sed munus suum dependenter ab Ecclesiæ auctoritate, proxima fidei regula, exequitur prout in capite inseq. clarius edocebimus.

PROPOSITIO II. — *Fides humanæ rationis incrementis non adversatur, sed ea potius mirifice provelit.*

Frequens ac solemnis est altera ab incredulis ac rationalistis in christianam fidem impacta calumnia, ex ea nimirum humanæ rationis evolutionem ac perfectibilitatem præpediri, ejusque vim sub fidei jugo opprimi omnino, atque elidi. Nec ab iis fere discrepant protestantes, qui quamvis fidem, privato nimirum cujusque iudicio innixam, admittant, omnes tamen in Ecclesiam catholicam insurgunt, quod istam fidem ex principio repetit auctoritatis, *obscurantissimum* quem vocant, foveat, scientiarumque omnium progressus retardet. Contra hos omnes hanc statuere propositionem heic operæ pretium erit.

Fidem catholicam certe rationis humanæ incrementis non adversari, sed ea mirum in modum provelere, evidens erit, si ex eadem fide sive *directe* sive *indirecte* scientias omnes optimaque studia quibus maxime excolitur ac perficitur humana ratio, juvari vehementer ac promoveri probaverimus.

Quod ut præstemus ea ratione quæ lucido simul ordini ac brevitati consulat, latissimum scientiarum campum ad peculiare quosdam classes, sapientum iudicio satis probatas, ipsaque rerum diversa natura definitas, revocare juvat. Nam vel ad intellectus speculationem, ac theoreticam eorum doctrinam scientiæ pertinent, ut logica, psychologia, ontologia,

anthropologia, cosmologia, naturalis theologia, etc., ac *rationales* dicuntur; vel humanam operationem ac praxim prope attingunt, uti ethica, politica, jurisprudentia, et *moralium* nomine veniunt; vel demum in physica rerum natura investiganda, uti physica generalis ac particularis, chemia, etc.; aut in quantitate supputanda versantur, uti mathesis ejusque multiplices divisiones, quæ disciplinæ omnes *naturalium* appellationem sortiuntur. Scientiis demum istis ea adjici possunt studia quæ generali bonarum artium nomine comprehenduntur, quales historia, critica, pictura, sculptura, poesis aliaque ejusmodi sunt.

Jamvero primum *directe* catholicam fidem scientias istas ac bonas artes promovere luculentissime ostenditur ex eo quod ad illam sive adstruendam, sive constabiliendam omnium fere scientiarum apparatus necessarius existat. Etenim cum prius *præambula* ad fidem, quæ ex dictis supponi debent, in tuto collocanda sint, scilicet Dei existentia, providentia, animorum immortalitas, etc., jam cognitionis humanae fundamenta, certitudinis ac veritatis criteria, rationandi leges, animi naturam ac proprietates, ontologicas notiones atque principia sedulo investigare ac persequi opus est: quæ quidem ac id genus alia ita scientiarum rationalium usum exposcunt ut sine illis ulterius progredi frustra contendas. Motiva deinde credibilitatis expendenda, ac ita vindicanda, ut fidem evidenter credibilem efficiant. Innumeris pene hinc disquisitionibus historicis, criticis, philosophicis, physicis, physiologicis, etc., aditus patet quibus vaticinia eorumque adimpleta, multiplicia miracula, media et obstacula tum propagationis tum conservationis fidei, martyrum testimonium ejusque ad probandum vis firmiter constabliantur. Idem continget cum de unica vera Ecclesia a Christo instituta, ejusque immutabili ad mundi usque finem tot inter procellarum fluctus stabilitate discipulis; de constitutione, præterea, notis dotibusque ejusdem ut tuto possit a spuria quavis secta scerni, tum de supremo ejus visibili capite; quibus constitutis ad quemvis posthæc peculiarem articulum aut dogma fidei devenias (1).

Quid vero cum dogmata singula discutienda et vindicanda, cum disciplinam ab Ecclesia sancitam, leges conditas, errores proscriptos, damnatas theses quæ integritatem ejus doctrinæ quoquo modo labefactant aut temerant, vel propugnanda vel evertenda suscipias? Exinde polemica, seu ut modo loqui audent, apologetica theologia exortitur quæ innumeras fere quæstiones amplectitur agendas adversus incredulos, hæreticos, catholicosque neotericos ad sanctam rectamque fidem catholicamque doctrinam a serenandam ac protuendam. Cum vero fidei hostes omnibus disciplinis abutantur, abstrusa quæque rimentur, monumenta conquirant, facta aut historias corrumpant.

(1) Quæ hic vix attingimus ad ostendendum veluti in germine quomodo fides paveat progressibus ipsis rationis, ad quam propterea apte illi consonet, latius in capite insequente ubi de rationis officiis *post fidem* agemus, erum evolvenda.

pant, nulli pareant fraudi atque molimini quo Ecclesiam a pacifica sua possessione deturbent, necessitas catholicis oritur quo veritas integra et incorrupta maneat, omnium prorsus disciplinarum subsidium in rem suam derivandi.

Ad hæc accedit, plures ab Ecclesia catholica articulos tradi, qui ad bonas artes provehendas mirifice conferunt, cujusmodi sunt quæ cultum externum, aliaque id genus attingunt, quibus factum est ut pictura, architectura, statuaria semper fuerint excultæ, summosque viros quovis tempore extulerint de æsthetica optime meritis (1). Quid de linguarum orientalium studio dicam, quarum pleraque monumenta in Ecclesia catholica conservata sunt, quibusque impensam semper viri insignes dederunt operam (2)? Eodem prorsus modo dicendum est de archæologia sacra et profana, de palæographia, numismatica, epigraphia, etc., quæ in gratiam et commodum christianæ et catholice fidei quavis ætate altæ sunt, et incrementum ingens acceperunt (3). Idem in primis adstrui de geographia necesse est, quæ nempe ex *missionariorum* nostrorum excursionibus superiore ætate maxime innotuit (4).

Et hæc quidem *directe*; verum haud minori efficacia scientiarum progressum fides *indirecte* promovit ac promovet. Cum enim catholica fides veluti commune centrum sit in quod ethnicorum et infidelium, Judæorum, hæreticorum, schismaticorum, impiorumque omnia tela perpetuo diriguntur, sit ut ejus defensores ad tot icus elidendos ac infringendos non possint quin in omnigenas scientias ac disciplinas animum solerter intendant. Primis dijectis difficultatibus, novæ identidem succedunt, quas alia iterum et alia continenter excipiunt; inde actio illa jugis exurgit et reactio quibus perpetua præbetur cultura scientiarum omnigenarum alimonia. Quemadmodum vero scientiæ ulterius semper progrediuntur, unde novas adversarii indesinenter difficultates urgent adversus catholicam fidem, sic novi pariter exinde excitantur in catholicis progressus ad eas dissolvendas.

Ex his luculenter liquet catholicam fidem esse, si

(1) Hoc inter cetera ostendunt præstantissima opera clarissimorum virorum. Jo. Winckelmann, Joan. Bapt. Aloysii Georgii Seroux d'Agincourt, et Leopoldi Cicognara, qui picturæ, et sculpturæ historiam a suis initiis usque ad ætatem nostram perduxerunt monumentisque omnigenis illustrant; pleraque porro hæc monumenta ad rem christianam spectant. Idem die de historia picturæ cl. Aloysii Lanzi S. J. quæ pariter patefacit quantum contulerit Ecclesia catholica ad ejus progressus et augmentum.

(2) Certe monumenta linguæ copticæ, linguæ syriacæ, chaldaicæ, etc. quæ supersunt, ac proinde illarum studium et cultura aut unice, aut magna saltem ex parte catholice fidei in acceptis referenda sunt; polyglotta biblicæ ex missilibus, eucologis aliisque liturgicis libris, quoad has linguas, sunt confectæ non minima ex parte. Semper has linguas excoluerunt catholici in missionum gratiam quas penes illas gentes susceperunt.

(3) Immortalia semper erunt opera Bosii, Aringii, Boldetti, Lupi, Marangoni, Muratori, Zacharie, Morcelli aliorumque magno numero, quæ frustra apud protestantes quaerantur.

(4) Cf. Card. Zurla in *Dissertaz. dei vantaggi dalla cattolica religione derivati alla geografia e scienze antiche* Roma, 1822.

hæc uti comparatione fas est, ad instar electricæ machinæ, quæ scientiæ veluti fluidum excitat ubique communicatque, ac vivus proinde semper et ardens sacer, ut ita dicam, ignis, illius ope servatur et alitur. Fide autem sublata, magnum saltem incumentum scientiis deesset. Quo fit ut divina providentia ex mala ipsa errorum progenie qua suam perturbari et concuti Ecclesiam sinit, hoc inter alia bonum eruere nunquam destiterit.

Sed alio generali argumento confirmatur nostra thesis. Quem enim catholica fides habet auctorem nisi Deum ipsum, nimirum scientiæ fontem ac largitorem uberrimum, qui *scientiarum Dominus* voluit appellari (*Lib. I. Reg. II, 5*); qui cum inexplicabilem veri assequendi cupiditatem homini ingesserit, tum illum in sacris Litteris ad scientiam ac sapientiam sibi omni labore ac studio comparandam continenter excitat (*Eccli. I, I Prov. II, 6, XIII, 25, atque alibi sæpe*); qui a sacerdotibus suis ut scientiam custodiant, et cum aliis diligenter communicent, requirit? Quid arctius igitur cum scientia quam vera fides, catholica nempe, copulatum est? Quod firmius dari potest vinculum ad scientias omnes in unum veluti corpus colligandas, easque incorruptas servandas quam vera fides? Hinc ubicumque fidei hujus splendor effulsit, statim animi ad omnem vitæ cultum, ad politiores artes atque optimas quasque disciplinas excitati. Hinc romani pontifices, ipsius fidei custodes ac vindices, nil unquam habuerunt antiquius quam una cum fidei amore studia litterarum scientiarumque ubique fovere, vetera illarum monumenta studiosè colligere ac inter tot temporum clades servare, sedemque suam non modo religionis centrum, sed etiam bonarum artium ac disciplinarum veluti domicilium efficere (1).

(1) Quis porro posset tot tantaque rom. pontificum in optima quæque studia et artes promerita percensere? Satis heic esset commemorare celeberrimos atque illustriores Europæ universitates nonnisi ex sententia, favore et assensu rom. pontificum fuisse constitutas. Si quis aliquid hujus rei specimen desiderat, conferat orationem inauguralem habitam die 4. Nov. ann. 1854. in universitate catholica Lovaniensi tunc iterum instaurata, ubi plura diligenter collecta inveniet. *Annali delle scienze religiose*, vol. I, n. 1. Conriagnin *De antiquit. academicis* dissert. VII, Gotting. 1759. Georgium Hagelgans, *Orbis literatus academicus*, Francof. ad Mænum 1757, Christoph. Meiners *Geschichte der Entstehung, etc. seu historia erectionis et progressus scholarum altiorum*, etc. Gotting. 1802-3. quamvis acatholici merita rom. pontificum in literariam rem universam minime inficiantur.

Quod si Romæ tantum sistamus incensi hujus pontificum studii testes locupletissimi sunt amplissima bibliothecæ erectæ, Vaticana præsertim, (Cf. Morcelli *Inscription. Commentar. subject.* Romæ, 1785, c. 8. item *Fasti Orbis christiani*); academiæ institute ad omni genera studia promovenda (cf. Renazzi *Storia dell' università degli studj di Roma*, 1805-1803.); monumenta per eos detecta et erecta in urbe, de quibus late agit Georg. Zoega (in op. *De origine et usu obeliscor.* Romæ, 1797); Musea demum, ut cetera præteream, Pio-clementinum, Pianum, ac denique Gregorianum, quod nempe immortalis Gregorius XVI. in arduis vaticanis instruxit, undique comparatis Ægyptiorum Etruscorumque monumentis ad publicam utilitatem. Quid vero dicendum esset de tabulis egregie pictis, nummis omnis generis, aliisque innumeris ab istem pontificibus summo studio collectis ad urbis ipsius et religionis ornamentum? Hæc omnia aliaque ejusmodi innumera ornamenta præclare gesta in quavis ætate erga scientias atque

Magnam vero heic ad rem firmandam robur acceret ex tabula comparativa progressuum quos in disciplinarum studiis humana fecit societas ante et post christianæ fidei ortum; scientiarum iterum status illis in regionibus penes quas viguit olim christiana fides, postea vero extincta est, aut ad quas nondum illa pervenit. Tametsi enim in cultioribus mundi antiqui regionibus plura floruerint ingenia præstantissima, Athenis præsertim ac Romæ, ecquis non videt quam exigui fuerint scientiarum progressus in ethnismo, si cum illis conferantur quos tulit posterior ætas? Vix crepuscula cernas fulgentissimæ illius lucis quæ undique deinceps se diffudit, ac in omni pene scientia emicuit. Si compares florentissimas quondam Asiæ et Africæ provincias cum barbarie in quam post islamismum, hæresim aut schisma dilapsæ sunt, vix eas hæc in parte agnosces. Imperium Sinense fixam ac hærens in infantia sua post tot secula perstitit; Indicæ regiones adhuc in fabularum sœnarum veluti incunabulis detinentur.

Jure igitur concludas oportet tantum abesse ut fides catholica humanæ rationis cultui ac incrementis officiat, ut ea mire prorsus juvet provehatque (1).

DIFFICULTATES. 1. Obj. Fides seu principium auctoritatis hostis naturalis est omnis scientiæ et cujusvis progressus. Nam 1. superstitionem gignit ignorantie matrem, et quin hominis acuat ingenium, illud auctoritati subdit, quæ limites signat quos prætergredi nefas sit. 2. Auctoritas suspiciosa semper ac pavens ubique sibi videtur molitiones videre sive apertas sive occultas in fidei doctrinam. 3. Exinde illæ ortæ fuere insectationes in summos viros qui primi ausi sunt, trito itinere relicto, se extollere ad inventiones illas quæ immensum scientiis incrementum pepererunt. 4. Exinde pariter prodiit librorum prohibitorum *Index* quo summi prælii opera interdicta sunt haud exigua scientiarum jactura. 5. Clamat adhuc carcer Galilei adversus injustam romanæ inquisitionis vexationem. Ergo.

Resp. N. A. Ad 1. prob. N. Siquidem principium auctoritatis solum intendit ad proponenda omni cum certitudine objecta fidei, nec quid habet per se commune sive cum incremento sive cum decremento

artes, litteratosque viros pluribus certe voluminibus examinandis uberrimam segetem suppeditant.

(1) Dum hæc cursim pro instituto nostro persequimur, gratulandum sane est, quod ætate hæc nostra ardens in plurimarum catholicorum animis studium fervescat conjunctionem scientiarum omnium cum vera Christi religione alacrius in dies promovendi. In quo collaudandam præcipue se offert noviter instaurata universitas Lovaniensis in Belgio, quæ huic sublimi scopo adeo naviter doctæque allaborat. Præclaros etiam commendamus in id ipsum conatus quos exerit, variis erectis institutis, editisque operibus Gallia: in qua satis sit periodicum opus memorare — *L'université catholique* — quod veluti monumentum est scientiarum omnium religionis honori dicatum. Haud parum etiam in eundem finem contulit egregium opus anglie conscriptum, sed gallice, ac italice translatum, et nunc iterum Mediolani et Neapoli recensum, cl. episcopi Wisemana; *conferenze sopra la commessione delle scienze con la religione rivelata*, omnigena sane eruditione referunt. Hæc quidem aliæque hujusmodi multa faustissima omnia sunt perfectæ illius concordie fidem inter ac scientiam, quam boni omnes exoptant quatuor nos pro virili et provehere consti sumus, atque adeo conabimur.

scientiarum quas auctoritas non attingit nisi fidei revera adversentur. Absurdum porro est asserere ex eo superstitionem gigni, aut impediri quominus se hominum exerceant ingenia, quod omnem tollit a nobis animi fluctuationem circa ea quæ Deus revelavit, quodque naturales ipsas veritates, etsi aliunde rationis captui pervias, perspicuas omnibus certissimasque reddit. Hæc difficultas ex nativo enascitur protestantismi principio de *subjectivismo* fidei, juxta quod homo ex proprio veluti fundo fidei articulos efformat; quo fit ut revera non quod Deus revelavit credat, sed quod persuadeat sibi cum revelasse. Hinc quemadmodum in naturalibus scientiis, ita et in iis quæ fidei dogmata spectant, perfectibilitatem dari protestantes facile somniant, quo nihil absurdius. Cum agitur vera fides necessario ac natura sua objectiva sit, principium auctoritatis quod catholica profitetur Ecclesia, limites figit petulantibus ac lascivientibus ingeniis, ne sibi jus arrogant temerandi aut reformandi opus Dei, quidpiam detrahendo aut adjiciendo, aut etiam aliter intelligendo veritates quas Deus per Ecclesiam hominibus credendas proponit.

Ad 2. D. Ad eum modum quo optima mater suspiciosa ac timida est pro sollicitudine quam gerit erga proprios filios ne perniciem sibi consciscant, C. alio sensu N. Nihil sibi aut fidei a se prædicatæ timet Ecclesia, quæ tuta est promissionibus æterni Dei conditoris sui; ast valde timet ac sollicita est pro salute filiorum suorum. Quamdiu isti dociles sunt, ac se manu veluti duci patiuntur, nihil suspiciatur, nihil de ipsis pertimescit Ecclesia; cum frangi impatientes sibi sufficere præsumunt, et vanæ cupidine gloriæ scientia in propriam perniciem abutuntur, timet de ipsis ecclesia, non secus ac de aliis quibus propinari error facile posset.

Ad 3. N. Nunquam enim Ecclesia quempiam insectatus est qui intra debitos scientiæ fines se contineret. Quod si quis eos fines transierit, et aliqua ratione fidem attigerit, Ecclesia jure suo usa est ad insanos conatus cohibendos quemadmodum civilis respublica in eos animadvertit, qui fundamenta ac basim constitutionis suæ concutere nituntur. Certe ea scientia quæ divinæ fidei veritates quoquomodo ledit, rectæ rationi ipsi infensa maxime atque extiosa est, nec proinde scientiæ quidem nomine appellanda.

Ad 4. D. Ne mala ac depravata doctrina incauti ac simplices decipiantur, C. alia de causa N. Ita que animadvertimus 1. apostolicam sedem in conficiendo vulgandoque librorum prohibitorum *Index* rationem habere periculi quod imminet eos libros legentibus tum circa fidem tum circa mores (1); 2. haud difficilem se præbere *Index* congregationem aut

(1) Plerique enim libri, qui in *Index* referuntur, ipsa naturæ lege prohibiti sunt, cujusmodi præsertim sunt qui ex professo contra fidem ac bonos mores vulgantur. Ecclesia propterea circa hos libros non aliud efficit quam declarare qui ejusmodi sunt, adjectis etiam penis in transgressores. Cf. egregium opus ab Zachariæ de hoc argument-

sanctam sedem in concedenda facultate retinendi legendique libros prohibitos, dummodo ipsa certior fiat ex testimonio ordinariorum, quod alicui noxia esse nequeat illorum lectio, imo utilis esse possit; 5. nonnullos libros prudentis œconomiae gratia in *Index* referri, qua causa peculiari cessante, non obnuit apostolica sedes eos dein ab *Index* expungere (1), præsertim si cum clausula *donec corrigatur* prohibitus aliquis liber sit, et correctiones a sac. Congregatione recognitæ et probatæ fuerint; 4. non ad arbitrium libros in *Index* referri, sed juxta prudentissimas regulas a rom. pontificibus præscriptas ac post diligens examen multiplicisque consultationes (2). Quæ cum ita se habeant, liquet, nullum omnino detrimentum ex ejusmodi *Index* scientiis provenire, earumque progressui.

Ad 5. D. Si Galilei causa ea esset quæ ab adversariis confligitur, C. si omnino diversa N. Jamvero Galileus in duplici cui obnoxius fuit examine, humanissime fuit exceptus; ejus doctrina circa motum telluris vii hypothesis nunquam damnata fuit, sed tantum ut thesis quam ipse nimis pugnaciter adstruebat. Quod vero ita se gesserit sac. Inquisitionis tribunal id causæ fuit, quia re nondum satis eliquata, in diversas sententias docti illius ætatis philosophi abierant, ex iisque nonnulli deprehendere sibi videbantur in Galilei sententia aliquid quod sacre Scripture adversaretur. In ejusmodi propterea rerum statu prudenter se gessit romana Inquisitio dum prohibuit Galilei opera, donec res melius innotesceret, eidemque indixit silentium, ad præcavendas turbas quæ ex ejus occasione oriri facile potuissent (3). Qui ultra corticem non figit obtutus, Inquisitionis hoc in negotio agendi rationem carpit: ast qui penitus rem expendit, eam potius commendat. Ad rectum certe ferendum judicium non ætatem illam ad nos, sed nos ad ætatem illam transferre necesse est. Ceterum opera Galilei perinde ac Copernici ex nova *Index* editione expuncta sunt.

(1) Exemplo sint inter cetera, opera Jo. Pici Mirandulani, quæ sub Innocentio VIII. censuris notata sunt, postea vero per congregationem ad hoc expresse institutam ab Alexandro VI. die 18. Jun. 1495. fuerunt absoluta, et hoc antequam *index* prohibitorum ex decreto Trident. fuerit vulgatus; — liber pariter M. Mariæ d'Agreda in *index* re-latus fuit, deinde expunctus; controversia V. Bellarmini *De potestate rom. pontificis temporalis* jusu Sixti V. in *index* prius relata, postea vero illo defuncto pontifice exinde sublata est; sic famose questiones circa christiana officia Stephani Fagundez interdictæ sunt, quæ deinde decreto speciali dato 18. Aprilis an. 1650. liberæ a prohibitione declaratae sunt; liber item V. P. Segneri *De concordia inter laborem et quietem* ad tempus prohibitus est, deinde decreto congr. s. Inquisitionis revocata est prohibitio, ut constat ex ejus vita conscripta a P. Jos. Maffeo, § 49.

(2) Id aperte liquet ex constitutione Benedicti XIV, quæ præmitti solet *index* librorum prohibitorum, qua sola impudentes calumniæ dissolvuntur quibus Petrus Tamburinus insurgit in eum *index*, hoc ipso quod omnia aut fere omnia ejus opera in *index* fuerint relata.

(3) Cf. Tiraboschi S. J. *storia della letteratura italiana* dall'anno mdc. all'anno mccc. lib. II, cap. 2, § 7 seqq. nec non: Gio. Battista Venturi, *memorie e lettere inedite finora o disperse di Galileo Galilei*. Modena, 1818-1821. duob. volum. in 4. ubi magno studio et diligentia collecta invenitur quæ ad Galileum spectant; ex his porro diluuntur

II. *Obj.* In magno versantur errore qui scientiarum progressum catholicæ fidei acceptum referunt. Etenim 1. compertum ex historia est, sub ævum reformationis vehementiorem impulsus scientias ac bonas artes omnes accepisse; notum præterea est, penes protestantes eas maxime fuisse excultas, nec solum sacrarum, sed et profanarum disciplinarum, humaniorumque litterarum studia profecisse. Nemo qui plane hospes in historia litteraria non sit, ignorat linguarum orientalium, græcæ vero potissimum, cognitionem exinde auctam; grammaticæ institutiones, lexica linguæ sanctæ ceterarumque affinium a protestantibus magna saltem ex parte repetenda; exegesis biblica, critica, historia, philologia universa item incrementum maximum ab iisdem nata sunt. Metaphysica vero studia, psychologica, ethica, scientiam juris naturalis et gentium, aliæque omnia tali successu protestantes excoluerunt, ut si qui catholici plenam earum ac penitentiorem notitiam sibi comparare volunt, ad illos confugiant oportet. 2. Si propterea ratio habeatur varii scientiarum bonarumque artium status tum ante tum post reformationem, negari haud potest ita alterum ad alterum se habere uti ad virilem ætatem se habet infantia. 3. Id autem quonam modo factum est nisi ex ipsius reformationis indole, quippe quæ cum plenam ab auctoritate libertatem seu emancipationem proclamaverit, jam nullis irretitur vinculis humana ratio, ita ut novis semper ac novis tentandis ac detegendis par sit? Sane protestantes in omnibus semper præeunt ac viam veluti sternunt, quos deinceps catholici lento gressu sequuntur. Ergo.

R. D. A. Si fides adjungatur iis quæ de se plerique protestantes identidem jactare solent, C. si res prout sunt sedulo disquirantur N.

Ad 1. prob. N. Imovero compertum est longo ante Lutheri, ceterorumque ætatis illius sectariorum perduellionem, ubique locorum in Europa, in Italia vero præsertim, græcam latinamque litteraturam præter vernaculam, ac bonas universim artes perfectionis apicem attingisse (1); Gallias, Hispaniasque

quæ amplificata sunt ab incredulis jassim circa processum Galilei ex parte romanæ Inquisitionis.

(1) Equis ignorat seculum Leonis X. comparari seculo Augusti? Si sculpturam spectes, tibi sese sistit Buonarroti; si architecturam, Bramante; si picturam, Raphael Sanzio Urbinas, Julius Romanus, etc.; si græcam linguam, tibi occurrunt Angelus Politianus. Sadoletus *Atticus* ab Erasmo nuncupatus. Guidiccionus aliique magno numero; de lingua latina nihil attinet dicere, cum Sadoletus, Bembus, Jo. Ant. Plaminus, Hier. Fracastorus, Sannazarus, Vida, Castilioneus, Altilius, Fascitellus, Cotta, etc. monumenta post se reliquerint ære perenniora. Floruit atas illa poetis græcis, latinis, italici; oratoribus, historicis summis. Satis erit percurrere vel leviter tres partes voluminis VII. ed. Rom. historiae litterariæ Italiæ cl. Tiraboschi, et historiam universæ litteraturæ cl. Andres, lib. I. cap. 15. ut quisque intelligat quo pervenissent scientiæ ac litteraturæ omnigena sec. 16. iuente. Attamen barbarus Lutherus ausus est explorare Romæ quod nesciret *latine*? Ac hæretici teutonici illius sectatores impudenter id ipsum ingeniare non erubuerunt! Apposite Branca op. cit. *De sacr. libr. latinæ vulgari editionis*, tom. I. lib. I. cap. 1. pag. 55. « Quasi vero, inquit, Itali præsertim nostri eo seculo, quod nobis seculum omnium elegantiarum non erucarum modo sed latinarum quoque et græcarum fuit, ope indigerent Getæ alicujus aut Davi, ut perpolirentur, ac barbari esse tum

summis florentes viris sec. XVI. initio, perinde ac Germaniam exultasse, ut de regionibus reliquis taceamus (1). Notum est, philosophiam, jurisprudentiam, scientias naturales magna per id tempus animorum contentione fuisse exultas (2); notum denique, omnia scientiarum semina jamdiu præjecta felici tunc exitu evolvi cœpisse ex universali propemodum regionum omnium commercio, novique orbis detectione ac inventione typographice artis (3), priusquam Lutherus cum suis ad pacem Europæ perturbendam in medium prodiret. Sive igitur erupisset protestantismus sive non, impulsio data jam fuerat, et scientiæ universæ eodem omnino modo progressæ fuissent ac reipsa fecerunt. Protestantismus propterea ad scientias ac bonas artes quod attinet elementum est plane *heterogenum*. Ad summum protestantismi origo thesīm nostram mirifice confirmat, fidem nempe catholicam tum *directe* tum *indirecte* scientiarum provexisse progressus et incrementa. Dum enim protestantes veram Christi Ecclesiam turpiter deserentes acriter in eam insurrexerunt, excitarunt catholicos ad avitæ fidei, quæ in omnibus fere articulis impugnabatur, defensionem suscipiendam. Omnis quippe actio provocat, uti animadvertimus, reactionem; ac milites dum arma exercent, validiores evadunt.

Ceterum ad grammaticas institutiones, lexica, aliaque id genus quod attinet, quamvis hanc adversariis gloriolam liberaliter concederemus (4), inde

primum dediscerent; aut, si qua ceteris linguarum scientia fuit, non illi ejus studium sensumque extulerint et catholicis, potissimeque ex Italia ejusmodi artium altrice, librorumque de his excursorum parente prima. Cf. Card. Quirinum. op. ad Samuelem Formejum, an. 1748. dec. 6. alia ad eund. 1749. dec. 7. epist. ad Joan. Rodolphum Isseium an. 1750. dec. 7., etc. Paulum Colomesium, *Italia orientalis*, p. 62. 77. 93. 104. 115.

(1) Cf. Andres, op. cit. *Dell' origine, progressi e stato attuale di ogni letteratura*, tom. I. lib. 1. cap. 12 et 15. Ipse Bühle in sua *historia philosophiæ*, quamvis ut protestans, Kantianisque placitis haud parum addictus, reformationis influxum in scientias exaggeret, tamen agnoscit causam instaurationis scientiarum reformationem præcessisse. « I lumi riaccesi in Italia dal risorgimento della letteratura e filosofia degli antichi sparsero la benefica loro influenza anche nelle vicine contrade e specialmente in Germania verso il finire del quindicesimo secolo e il principiare del sedicesimo; » ita ipse incipit sect. 2. cap. 1. ex versione italica; Milano 1822, remque ibidem evoluit, licet catholicis præjudiciis ubique affectum se prodit.

(2) Per id tempus ubique fere florentissimæ universitates studiorum institutæ fuerunt: celebres inter ceteras erant Parisiensis, Lovaniensis, Bononiensis, Patavina. Germania imitata fuerat Italiam et ibidem erectæ demum universitates, Tubingensis, an. 1477. Moguntina, an. 1482. Wittenbergensis, an. 1502. Francofurti ad Odderam, an. 1506. in quibus recensitæ disciplinæ tradebantur. Cf. Audin, *Vie de Luther*, ed. cit. præface, pag. 28. in quo egregio opere multa quidem alia invenies ad id quod contendimus comprobandum.

(3) Nam et hæc inventio catholicorum est, ac primum opus typis excusum, fuit Scriptura sacra an. 1450. cf. Tiraboschi, *Storia della letteratura italiana*, tom. VI. lib. I. §§ 27. 28.

(4) Dixi: *quamvis id adversariis concederemus*; nam neque hoc ipsis facile damus; siquidem quovis tempore linguæ istæ fuerunt exultæ, pluresque semper magna cum laude in eis excelluerunt; cuius rei assertorem damus hominem ex lutherana familia, Petrum nempe Albinum. Is, posteaquam trans Al. es penetrasset ex Italia græcæ litteras, et hebraicas quoque memorasset, ita pergit: « Neque in Italia studium id rexit, ubi floruerunt Joannes Picus

tantum sequeretur protestantes in materialibus ejusmodi lucubrationibus id nobis præstare officii, quod Tyrii Salomoni in templi ædificatione præstiterunt, lapides nimirum ac ligna cædunt, et quæ utilia nobis ad pugnandum cum ipsis arma suppeditant.

Exegesis porro, critica, ac philologia, licet eas ipsi erudite adornarint, sunt, uti jam superius damus de sac. Scriptura agebamur annotavimus, veluti totidem cadavera spiritu et vita destituta; et dum protestantes illis indefesso labore incumbunt, nobis alimentum quod sacre Scripturæ præbent, quo salubriter nutriamur, relinquunt (1).

In metaphysicas, psychologicas, anthropologicas disciplinas plurimum certe præsertim recentiori ætate incubuerunt protestantes: nec indirectas quas illarum progressui afferre utilitates potuerunt, inficiari volumus. Sed si solida utilitas scientiarum ex veritatibus aut noviter detectis aut firmius probatis aut aptius illustratis pensanda est, quid de philosophicis eorum conatibus dicendum erit, cum eos videmus nunc ad scepticismum ac idealismum, modo ad empirismum ac materialismum, tum ad pantheismum, atque autotheismum toto pondere dilapsos? Difficile admodum est quod philosophus protestans ita rationem suam moderari sciat, ut tandem ad positivam Dei revelationem oppugnandam non feratur.

Mirandulæ princeps, Dathyl Hebræi, qui Taurini vixit, discipulus, et hujus obtrektor Mithridates Romanus, Ægydius Viterbiensis, et hujus etiam discipulus Hieronymus Seripandus, Patricius Neapolitanus, Hieronymus Alexander, et Fridericus Pulgus, duo romanæ sedis senatores archiepiscopi, Augustinus Justinianus Genuesis ex dominicano monacho Nebiensis episcopus, ex cuius Bibliis Octophis Psalterium totidem linguarum absolutissimum est, Augustinus Steuchus Eugubinus Cisanensis episcopus, Sanctus Pagnini Lucensis, Petrus Galatinus Minorita, qui Capionem adversus complice Hochstratianos defendit, et qui hos antecesserunt, Raymundus Martinus, Gotalanus, et Porchettus auctores *Victoriarum*, et *Pugionis*. Quibus omnibus Marcellus II. et Paulus III. pontifices romani una cum Ptolemæis Senensibus nobilibus, Lactantio patre, Laelio et Emilio filijs linguarum omnium perita insignibus accensendi (Petri Albini Nivemontii *commentatio de linguis peregrinis*, p. 10 seq. edita primum an. 1542. apud Branca op. cit. p. 57. 58.), qui postea accedens ad suæ sectæ Germanos enumerandos, tres tantum commemorat, dicens: « Quemadmodum et sua laus debetur Pellicano, Munstero, Fagio (ib. p. 12), » ex quibus duo saltem priores, quidquid linguæ valebant secum ex catholicorum societate detulerant, prout plures alii id ipsum fecerant, uti Melancthon, Reuchlinus, Huttenius. Recensitis innumeri prope alii adijci possent. Verum ne res nimium protrahatur, remitto auditores ad P. Cherubinum a. S. Joseph, qui in *apparatu biblico* toties cit. tom. I. diss. prælim. sect. IV. quæ inscribitur: *Collatio hæreticorum cum catholicis in scripturæ peritia*, ubi duplicem indicem textum catholicorum qui ante Lutherum, ac ætate Lutheri in linguæ præsertim hebræicæ et græcæ peritia floruerunt, quos si pervolverint novatores haberent unde erubescerent; omitto polyglottam adornatam sub card. Ximeno ante reformationem; decreta Clementis V. qui aliorum doctorum, qui antecesserant, exemplo in œcum. conc. Vienneusi, sæc. XIV. initio studij linguarum approbationem addidit et confirmavit quidquid de his peractum erat in Ecclesia. Imo lib. VI. *Constitutionum* quæ deinde Clementinæ dicte sunt, tit. I. de magistris hoc studium præcepit; omittit quod Leo X. pro studio linguæ arabicæ et hebræicæ præstitit, quæ constituit Greg. XII Paulus V. Clemens XI, etc. Cf. Branca op. cit. loc. cit. Audin, *Histoire de la vie de Luther*, c. 16. Plura etiam hanc in rem reperies in op. *Specimen varietatis litterarum quæ in urbe Brixia ejusque ditone paulo post typographiæ incubuere florebat*. Brixie, 1750. et in *decade III. epistolæ*, card. Angeli Marie Quirini, Brixie, 1744. vid. etiam Fabrice, op. cit. *Des livres primitifs*, tom. II. p. 151 seqq.

(1) Recol. quæ scripsimus p. 2, sect. I. cap. 5, art. 2.

Si quam item sibi protestantes laudem in jure naturæ aut gentium excolendo compararunt, non minorem sibi jure tribuere possunt catholici, qui illis etiam hæc in parte præverunt, candidè fatentibus protestantibus ipsis (1); sed qui prætereaverunt se ab erroribus illis sane gravissimis in quos juris periti protestantes identidem inciderunt ac incidunt (2).

Ad 2. D. Ita tamen ut protestantismo ejusmodi progressus nullo modo tribui possit, C. ut debeat aut possit illi tribui, N. Si enim, uti vidimus, germina omnia profectus ejusmodi jam erant præjecta, si elementa ejus omnia jamdiu existebant ante protestantismi ortum, si adjuncta quæque rerum eidem favebant, si validissima demum impulsio data ubique jam fuerat, evidenter patet eam ingeniorum evolutionem sponte ac necessario omnino contigisse, planeque a protestantismo fuisse independentem.

Ad 5. N. Potius enim protestantismus ex nativitate sua iisdem incrementis maxime obfuit, utpote qui rationis nihilismum ab initio proclamaverit, ut sæpius annotavimus et absolutum fuerit contemptum professus omnis humanæ philosophiæ (3). Quod si postea secus ac prima ejus ferret institutio, philosophiam ac disciplinas reliquas excolendas suscepit, id ex eo factum est, quia ad exemplum Lutheri et Calvinii, qui se extulerant adversus Ecclesiæ auctoritatem, protestantes sequiores injustum excusserunt patriarcharum suorum jugum, et per quamdam reactionem ita se ab omni emanciparunt auctoritate, ut rationem normam principem, imo unicam, constituerint agentium et credendorum (4); ac demum plerique eo-

(1) En quomodo inter ceteros loquatur de Grotio Joan. Jac. Schamsius, in *Historia juris naturæ* quam exhibet lib. I. *Novi systemat. sui ejusdem juris*, § 21. « Alterum de Hugone Grotio præjudicium in eo situm est, quod is jus naturæ novum tradiderit, atque a scholasticorum grillis purgaverit, adeoque ut hujus disciplinæ reformator, et restitutor habendus sit: cum potius quiddam de jure naturæ profert, nihil aliud sit, quam vetus scholasticorum doctrina; » recensitis deinde præcipuis hæc de re Grotianæ doctrinæ capitibus, concludit: Hæc omnia in fusiore excerptis, quæ ex veteribus recentioribusque scholasticis supra tradidimus, reperiri possunt. » Apud Joan. Franc. Finetti S. J. *De principijs juris naturæ et gentium*. Venet. 1765. tom. I. lib. I. cap. 5.

(2) Cf. Finetti, op. et lib. cit. c. 5. quod inscribitur *Vana est protestantium factio de instaurata, illustrataque et ad perfectionem perducta a se juris naturalis doctrina*. Vid. etiam cap. insequentia. Sane ex protestantium doctrinis manavit ea juris naturæ, hominisque officiorum tractatio ac si tota hominis destinatio hujus vitæ limitibus esset conclusa, atque ab omni immortalitate animi præscindere deberet, id quod præsertim Puffendorffio solenne fuit, nimios in hoc sectatoris nacti. Item absoluta rationis practicæ autonomia, Deo omnino seposito, rejectio legis æternæ in Deo, immutabilitas juris naturalis sublata, officiorum specialium erga Deum negatio, ac tot alii errores in singularibus juris naturæ præceptis nonne eodem ex fonte fluxerunt?

(3) Lutherus sane omnis philosophiæ se hostem, ut vidimus, professus est. En quid de ipso scribat Erasmus: « Nonne Lutherus scripsit omnem disciplinam tam practicam quam speculativam esse damnatam? Omnes scientias speculativas esse peccata et errores? Nonne Melancthon aliquando damnavit scholas publicas, etc. » ep. 59. lib. 51. ap. Audin, op. c. p. 196. Qui iterum epist. CVI. ad Bilibaldum Pirckheimerum sic de lutheranis scribit: « Ubi-entemque regnat lutheranismus, ibi litterarum est interitus. Et tamen hoc genus hominum maxime literis altior. Duo tantum quaerunt, censuram et uxorem. Cetera præstat illis Evangelium, hoc est, potestatem vivendi ut volunt. » Opp. edit. Lugd. Batav. 1705. tom. II. part. poster. col. 1159.

(4) Nempe ratio per systema protestantismi oppressa

rum in omnem impietatem dilapsi sint, uti tota rationalismi historia patet. Hæc nos dolentes, non animo protestantes insectandi, dicimus: neque hæc inter ipsos et catholicos comparationem instituiamus ut omnem illis scientiæ ac eruditionis laudem præcipiamus: sed ut frequentibus ipsorum insectationibus occurramus, quibus catholicam romanam Ecclesiam veluti obscurantissimi parentem traducunt. Eam certe talem minime experti sunt, qui ex ipsis protestantium castris in illius sinum se receperunt recentiori hæc ætate, viri sane clarissimi, Schlegel, Stolberg, Werner, Haller, De Joux totque alii sive Germani, sive Angli, sive Galli, quorum numerus augetur in dies.

CAPUT III. De ratione post fidem.

Postquam ab infallibili Ecclesiæ magisterio aliquod credendum de fide propositum est, ac etiam postquam iis omnibus, quæ Ecclesia credenda proponit, quispiam interiorum intellectus ac voluntatis assensum, divina opitulante gratia, præbuit, nullane amplius rationi partes supersunt? Haudquaquam sane, sed plura sunt in quibus poterit humana ratio post susceptam fidem se exercere, suasque exercere vires.

Verum ut id legitime fiat, et hinc inde latentes devitentur scopuli, debet ratio certas sibi a fide ipsa præstitutas regulas sectari, eamque præcipuam, ut non primas sibi in ejusmodi negotio vindicet partes, nec se unquam ab Ecclesiæ magisterio subducatur, sed veluti ancillam se exhibeat fidei, minime vero uti arbitram ac dominatricem. Hoc modo fidei ac rationis legitima jura in tuto posita erunt, vane reddentur accusationes quas increduli ac rationalistæ adversus catholicam auctoritatis principium intentant; imo vero componentur sententiæ quas nonnullæ catholice scholæ ætate hac nostra in speciem contrarias, ac invicem adversantes proferunt. Methodum igitur

atque ad nihilismum dejecta per quamdam reactionem se extulit, ac vindicavit se de oppressoribus suis, et in aliud extremum prolapsa jugum ejusvis auctoritatis excessit, ut alias cum cl. Moehler animadvertimus.

Ceterum quantum contulerint catholici principes ad scientiarum ac bonarum artium ardorem excitandum exente sec. 15. et ineunte 16. ante exortam reformationem, colligi facile potest ex iis quæ habet Andres op. cit. lib. I. cap. 15. n. 220. seqq. ubi ostendit amulationem quæ viguit inter Italiæ principes Medicos, Estenses, rom. pontifices, aliosque in disciplinis omnibus promovendis; civitates principes Romam, Florentiam, Urbem, Ferrariam, etc. inter se de primatu contendisse. Antiqui codices græci et latini undique conquirebantur. Leo X. excitabat Erasum, Sancten Pagnini aliosque doctos illius ætatis. Quod vero specialim attinet ad viros ecclesiasticos in promovendis scientiis, satis erit eruditum ojus percurrere cl. Severini Fabriani cui tit. *Dei beneficii præstati dagli ecclesiastici alle scienze*. Bergamo 1852. in quo ostendit quid illi contulerint in promovendis mathesi pura, mechanica, hidrodinamica et nautica, optica, astronomia, geographia et chronologia; duas item egregias dissertationes card. Mai, quarum altera inscripta est: *Meriti di Pio VII. e del clero verso la letteratura*, altera vero: *I vicendevoli uffici della religione e delle arti*. In quibus vir doctus omnes prope disciplinas ac bonas artes percurrit, ostenditque luculentissime quam bene meriti de illis fuerint catholici, præsertim vero ecclesiastici quovis tempore. Quibus ad majus reformationis dedecus adjici possunt opp. com. Mootalanbert, *Du vandalisme et du catholicisme dans l'art*. Paris 1811. vol. I. n. 8. et *Monuments de l'histoire de sainte Elisabeth de Hongrie*. Paris, 1841. vol. I. in-fol.